

УДК 378.147:78

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/67-1-50>**Ірина ЛЕВИЦЬКА,***orcid.org/0000-0002-3566-2632*

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри музично-інструментальної підготовки

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет

імені К.Д. Ушинського»

(Одеса, Україна) *nimh@ukr.net***Тетяна ОСАДЧА,***orcid.org/0000-0002-6580-6465*

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри вокально-хорової підготовки

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет

імені К.Д. Ушинського»

(Одеса, Україна) *tatyana.osadchaya55@gmail.com***Людмила КАБУР,***orcid.org/0000-0001-9265-9520*

старший викладач кафедри музично-інструментальної підготовки

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет

імені К.Д. Ушинського»

(Одеса, Україна) *kaburgit@gmail.com*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В ЗАКЛАДАХ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

У статті автори розглядають сутність поняття «професійна мобільність майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва» та її формування в процесі проходження педагогічної практики в закладах спеціалізованої мистецької освіти. Автори вважають, що сучасний фахівець буде успішним, якщо володітиме такими особистісними якостями, як активність, креативність, вміння швидко приймати рішення, адаптуватись до мінливих професійних умов, що в сукупності може бути охоплене поняттям «професійна мобільність». Особливої уваги професійна мобільність набуває у педагогічній діяльності, оскільки завжди передбачає двобічність процесу, адже з одного боку, викладач як фахівець повинен мати мобільність, а з іншого – формування мобільності в учнів є важливим завданням сучасної освіти, що детерміноване вихованням особистості, здатної до адаптації та самореалізації у суспільстві. Професійна підготовка майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва здійснюється у закладах вищої освіти і відрізняється багатогранністю та універсальністю. В процесі навчання у вищій майбутній фахівець в галузі музичного мистецтва отримує ґрунтовну психолого-педагогічну підготовку, фундаментально вивчає музично-теоретичні та фахові дисципліни, проходить педагогічну практику, бере участь у різноманітній музично-педагогічній діяльності, що дозволяє йому бути успішним у майбутній власній професійній діяльності. Педагогічна практика в закладах спеціалізованої мистецької освіти є основою для самостійного творчого та професійного розвитку майбутніх фахівців, забезпечує розвиток та реалізацію їх потенційних творчих можливостей і стає активним засобом для формування професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта. Професійна мобільність майбутнього фахівця в галузі музичного мистецтва є невід'ємним компонентом професійної готовності фахівця до умов суспільства, яке динамічно змінюється. Професійна мобільність дозволяє бути конкурентоспроможним, допомагає легше пристосуватися до існуючих умов праці і знаходити можливості для саморозвитку, самореалізації у професійній діяльності.

Ключові слова: професійна мобільність, музично-педагогічна діяльність, педагогічна практика, заклади спеціалізованої мистецької освіти, майбутні фахівці в галузі музичного мистецтва.

Iryna LEVYTSKA,

orcid.org/0000-0002-3566-2632

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor;
Associate Professor at the Department of Musical and Instrumental Training
South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky
(Odesa, Ukraine) nimh@ukr.net*

Tatyana OSADCHA,

orcid.org/0000-0002-6580-646532

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor;
Associate Professor at the Department of Vocal and Choral Training
South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky
(Odesa, Ukraine) tatyana.osadchaya55@gmail.com*

Ludmila KABUR,

orcid.org/0000-0001-9265-9520

*Senior Lecturer at the Department of Musical and Instrumental Training
South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky
(Odesa, Ukraine) kaburgit@gmail.com*

FORMATION OF PROFESSIONAL MOBILITY OF FUTURE SPECIALISTS DURING TEACHING PRACTICE IN INSTITUTIONS OF SPECIALIZED ART EDUCATION

In the article, the authors consider the essence of the concept of «professional mobility of future specialists in the field of musical art» and its formation in the process of pedagogical practice in institutions of specialized art education. The authors believe that the success of a modern specialist in professional activities largely depends on personal qualities, among which creativity, speed of decision-making, learning and the ability to adapt to changing professional conditions come to the fore, which can collectively be covered by the concept of «professional mobility». Special attention is paid to professional mobility in pedagogical activity, since it always involves a two-sided process, because on the one hand, a teacher as a specialist must have mobility, and on the other hand, the formation of mobility in students is an important task of modern education, which is determined by the education of a personality capable of adaptation and self-realization in society. Professional training of future specialists in the field of musical art is carried out in institutions of higher education and is characterized by versatility and versatility. In the process of studying at a university, a future specialist in the field of musical art receives thorough psychological and pedagogical training, fundamentally studies musical-theoretical and professional disciplines, undergoes pedagogical practice, participates in a variety of musical and pedagogical activities, which allows him to be successful in his future professional activity. Pedagogical practice in institutions of specialized art education is the basis for the independent creative and professional development of future specialists in the field of musical art, ensures the development and realization of their potential creative opportunities and becomes an active means for the formation of professional mobility of the future teacher-musician. The professional mobility of the future specialist in the field of musical art is an integral component of the specialist's professional readiness for the conditions of a dynamically changing society. Professional mobility allows one to be competitive, helps to adapt more easily to existing working conditions and find opportunities for self-development, self-realization in professional activities.

Key words: *professional mobility, music-pedagogical activity, pedagogical practice, institutions of specialized art education, future specialists in the field of musical art.*

Постановка проблеми. Процеси глобалізації та інтеграції соціуму, швидкі темпи соціально-економічних перетворень, стрімкі зміни навколишньої дійсності, обсяг інформації, яка постійно збільшується, прискорення темпів життя – це лише деякі грані соціокультурного середовища, в якому знаходиться сучасна людина. Ці глобальні зміни суспільного життя безумовно мають вплив на кожного й визначають особливі вимоги суспільства до людини як до особи і до фахівця у певній професійній галузі.

Сучасне суспільство потребує конкуренто-спроможного професіонала, який здатен до опанування нових знань, вмінь та навичок, спроможний до швидкого орієнтування у новому соціальному середовищі, самостійного прийняття рішень, що підкреслюється в нормативних документах, як-от: Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») тощо.

Компетентне виконання сучасним фахівцем професійних обов'язків багато в чому залежить

від якостей особистості, серед яких на перший план висуваються активність, креативність, вміння швидко приймати рішення, вміння адаптуватись до мінливих професійних умов, що в сукупності може бути охоплене поняттям «професійна мобільність».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Феномен професійної мобільності є об'єктом вивчення різних наук – філософії, економіки, соціології, культурології, психології, педагогіки тощо.

Філософи розглядають професійну мобільність як характеристику, яка детермінує професійний розвиток та становлення майбутнього фахівця (К. Попер, К. Роджерс та ін.).

Соціологи тлумачать поняття професійна мобільність як рух особистості крізь різні щаблі в ієрархії положень зайнятості (І. Василенко, М. Лукашевич, Л. Сорокіна та ін.).

Загальні засади професійної мобільності розглянуто в дослідженнях І. Дичківської, Є. Іванченко, Е. Зеєра, З. Курлянд та ін., різні види мобільності досліджували А. Кибанова, М. Яценко та ін.

Особливої уваги професійна мобільність набуває у педагогічній діяльності, оскільки завжди передбачає двобічність процесу, адже з одного боку, педагог як фахівець повинен бути мобільним, а з іншого – формування мобільності в учнів є важливим завданням сучасної освіти, що детерміноване вихованням особистості, здатної до адаптації та самореалізації у суспільстві.

Професійну мобільність майбутніх педагогів досліджували В. Андрєєв, Н. Василенко, Т. Гордєєва, В. Мартинюк, Р. Пріма, які вивчали її сутність, зміст, компонентну структуру, методи становлення, формування та розвиток.

У мистецькій освіті питанням професійної мобільності майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва присвячені наукові доробки Л. Кабур, К. Марченко, Ю. Мережко, Г. Падалки, М. та В. Смородських, О. Яненко та ін.

Мета статті – розглянути сутність поняття «професійна мобільність майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва» та її формування в процесі проходження педагогічної практики у закладах спеціалізованої мистецької освіти.

Виклад основного матеріалу. Професійна мобільність є відносно новою категорією і визначається як здатність швидко корелювати вид діяльності, спрямовувати увагу на іншу діяльність у відповідності з новітніми технологіями.

Так, В. Бусел визначає категорію «мобільний» (від латин. *mobilis* – рухомий) як «здатний швидко орієнтуватися в ситуації, знаходити потрібні форми діяльності» (Бусел, 2004: 682).

У Сучасному тлумачному психологічному словнику «мобільність» ототожнюється з поняттям «рухливість», адже «рухливість» трактується як «одна з первинних властивостей нервової системи, що полягає в здатності швидко реагувати на зміни навколишнього середовища» (Шапар, 2007: 441).

Р. Пріма, спираючись на дослідження Б. Ігосева, визначає професійну мобільність педагога як «інтегральну динамічну якість особистості, що обумовлює успішність адаптації до змін професійної діяльності, готовність до опанування інновацій в освіті і до самовдосконалення, саморозвитку, реалізації себе в педагогічній діяльності та професійному співтоваристві» (Пріма, 2010: 67).

Професійна мобільність педагога має низку ознак, які, на думку Р. Пріми, виявляються на двох рівнях:

– «внутрішня мобільність» – сукупність певних особистісних якостей та властивостей людини (відкритість, активність, адаптивність, комунікативність, креативність), що мають універсальний характер і не виражають змістовну конкретність професійної діяльності, але забезпечують можливість просування у професійній сфері, переключення з одних видів діяльності на інші;

– «зовнішня мобільність» – конкретні форми та види професійної діяльності людини, що дозволяють характеризувати її як професійно мобільну (Пріма, 2010: 74).

Мимоволі професійна мобільність може сформуватися лише у невеликій кількості викладачів, що визначає потребу у формуванні як «внутрішньої» так і «зовнішньої» мобільності у процесі цілеспрямованої професійної підготовки.

О. Яненко, спираючись на позицію О. Кіпіної, вважає, що структура професійної мобільності педагога-музиканта складається з адаптивності, активності та креативності.

На думку О. Яненко, адаптивність - це здатність швидко пристосовуватися до умов професійної діяльності, які мають тенденцію швидко змінюватися; активність розуміється як робота людини над самою собою та оточуючим середовищем та навколишньою дійсністю, а креативність реалізується у здатності до творчої діяльності, застосуванні нестандартних методів та прийомів роботи, використанні нешаблонних розв'язань поставлених завдань (Яненко, 2012: 142).

Л. Кабур, досліджуючи проблему професійної мобільності фахівців у галузі музичного мистецтва, надає таке визначення означеного феномена: «як здатності до варіативної зміни ходу й змісту педагогічної діяльності, що дозволяє гнучко переборювати утруднення і штампи в педагогічних

ситуаціях, готовності до оперативного відбору та реалізації оптимальних способів розв'язання будь-яких педагогічних задач, спираючись на передові педагогічні нароби, реалізуючи при цьому професійний музичний досвід» (Кабур, 2017: 305-306).

Треба зазначити, що специфікою професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва є її різнобічність та всеосяжність. Як відомо, фахова діяльність педагога-музиканта, яка наразі є досить затребуваною в сучасному суспільстві, дозволяє йому корелювати різні види музичної діяльності в залежності від нагальних потреб.

Також специфічною рисою професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва є її універсальність, оскільки вона охоплює різноманітні види музично-творчої діяльності, з-поміж яких вокальний спів, інструментальне виконавство, хорове диригування, керування вокальним або інструментальним ансамблем і, звичайно, проходження виробничої (педагогічної) практики.

Термін «практика» (від грецького *praxis, praxeos*) означає «дія», «активність», «діяльність» і з точки зору філософів трактується як «чуттєво-предметна, матеріально-перетворююча, суспільно-історична діяльність людей» (Кремень, 2004: 178).

У Філософському енциклопедичному словнику під практикою розуміється «поняття, що характеризує особливий різновид активності людського світовідношення, філософське витлумачення котрого тяжіє або до універсалізму ..., або до локалізації чуттєво-матеріального» (Шинкарук, 2002: 512).

На думку вітчизняних науковців, педагогічна практика є формою розвитку особистості майбутнього фахівця, в процесі якої на основі самоорганізації, самовизначення, самореалізації відбувається активний процес становлення та розвитку професійного «Я», на чому наголошують А. Козир, В. Орлов, Т. Смірнова та ін. Педагогічна практика допомагає студенту усвідомити правильність обраної професії та уможливорює ефективність підготовки креативного, активного, творчого та відповідального фахівця. В процесі проходження педагогічної практики студент отримує можливість пізнати реальний педагогічний процес з середини, взяти в ньому безпосередню участь в якості викладача, що є важливою умовою особистісно-професійного зростання здобувача освіти.

Суголосні з думкою І. Дікун, яка вважає практику «організаційною формою навчання» у закладах вищої освіти (Дікун, 2018: 99). Авторка наголошує, що мета практичної підготовки полягає в тому, щоб «навчити студентів творчо

використовувати в педагогічній діяльності науково-теоретичні знання та практичні навички» (Дікун, 2018: 99).

Як зауважує Т. Танько, педагогічна практика є ефективною формою підготовки майбутніх фахівців, оскільки вона результативно впливає на креативний напрям мислення та визначає індивідуальний стиль діяльності особистості (Танько, 2004: 12).

Отже, на основі аналізу наукової літератури зауважимо, що процес педагогічної практики, перш за все, повинен бути спрямований на закріплення теоретичної бази знань здобувачів, а також розвиток здатності застосовувати на практиці професійні уміння і навички, що надасть їм змогу накопичити значний потенціал щодо власного фахового становлення.

Як вказує І. Дікун, педагогічна практика «спрямовується на оволодіння ними найвищим рівнем музично-педагогічної діяльності, набуття та удосконалення загально-педагогічних та фахових знань, формування творчих умінь та навичок в реальних умовах сучасного навчально-виховного процесу і передбачає інноваційно-творчий підхід до її організації» (Дікун, 2018: 107).

Під час проходження виробничої (педагогічної) практики майбутні фахівці в галузі музичного мистецтва виконують функції викладача-інструменталіста, викладача-вокаліста, викладача-хормейстера, що сприяє формуванню та вдосконаленню у них низки професійних компетентностей, які визначені певною освітньо-професійною програмою. Крім цього, здобувачі набувають досвід щодо створення художньо-образної виконавської та вербальної інтерпретації музичного твору та вмінні переконливо презентувати його, володіння різними методиками викладання дисциплін з фаху тощо.

Отже, під час проходження виробничої (педагогічної) практики майбутніми фахівцями в галузі музичного мистецтва в закладах спеціалізованої мистецької освіти відбувається й активне формування професійної мобільності, яка виявляється у прагненні до професійного зростання та самоактуалізації; характеризується готовністю до змін та сформованістю позитивної «Я-концепції», а також формуванням таких особистісних якостей майбутнього фахівця як гнучкість, дивергентність, критичність, креативність мислення, рішучість, наполегливість, самостійність та ініціативність.

На нашу думку, професійну мобільність визначають творча активність, здатність до планування дій, вміння знаходити оптимальні рішення з різноманітних соціально-педагогічних ситуацій, оцінювати власні можливості тощо.

В процесі проходження практики пізнавальна активність студентів перетворюється у пізнавальну самостійність, яка є стимулом та мотивацією для застосування нестандартних рішень, використання інтерактивних технологій, бажання застосовувати у власній педагогічній та музичній діяльності оригінальних, нешаблонних методів та прийомів роботи тощо. Педагогічна практика сприяє формуванню та розвитку педагогічної емпатії та рефлексії, допомагає майбутнім фахівцям у галузі музичного мистецтва осмислювати власні фахові можливості на основі спостереження за роботою досвідчених педагогів, випускників, однокурсників тощо. Підсумкова конференція з педагогічної практики, на якій здобувачі освіти разом з викладачами обговорюють результати, визначають успіхи та досягнення, недоліки та помилки, обирають оптимальні шляхи їх вирішення та подолання спрямована на формування аналітичних умінь та навичок, в результаті чого

у студентів формується усвідомлене самоцінювання власних можливостей та професійної діяльності.

Висновки. Педагогічна практика в закладах спеціалізованої мистецької освіти є основою для самостійного творчого та професійного розвитку майбутніх фахівців, забезпечує розвиток та реалізацію їх потенційних творчих можливостей і стає активним засобом для формування професійної мобільності.

Таким чином, професійна мобільність дозволяє бути конкурентоспроможним, допомагає легше пристосуватися до реалій сьогодення і знаходити можливості для саморозвитку, самореалізації у професійній діяльності. Соціокультурні зміни, які відбуваються в наш час, визначають вимоги до професійної мобільності майбутнього фахівця в галузі музичного мистецтва та вимагають перетворення змісту, форм, методів, технологій викладання мистецьких дисциплін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і гол. ред. В. Бусел]. К. : Ірпінь : Перун, 2004. 1440 с.
2. Дікун І. А. Формування досвіду творчої діяльності майбутніх учителів музики у процесі педагогічної практики : дисерт. ... канд. пед. наук : 13. 00. 02 – теорія та методика музичного виховання. Київ, 2018. 313 с.
3. Кабур Л. М. Професійна мобільність майбутнього вчителя музики. *Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі* : матеріали III Міжнародного Конгресу (м. Одеса, 18–21 травня 2017 р.). Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 305–306.
4. Пріма Р. Теоретико-методичні засади формування професійної мобільності майбутнього фахівця початкової освіти : дисерт. ... д-ра пед. наук : 13 00 04 – теорія і методика професійної освіти. Луцьк, 2010. 435 с.
5. Танько Т. П. Теорія та практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2004. 44 с.
6. Філософія: підручник для вищої школи / гол. ред. В. Кремень. Харків : Прапор, 2004. 736 с.
7. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ : Абрис, 2002. 744 с.
8. Шапар В. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.
9. Яненко О. Структура, критерії та рівні сформованості професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта. *Вісник Черкаського університету*. Випуск № 3 (216). *Серія Педагогічні науки*. 2012. С. 141–144.

REFERENCES

1. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainiskoi movy (2004). [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. K. : Irpin : Perun. K. : Irpin : Perun. 1440. [in Ukrainian].
2. Dikun I. A. (2018). Formuvannia dosvidu tvorchoi diialnosti maibutnikh uchyteliv muzyky u protsesi pedahohichnoi praktyky. [Formation of experience of creative activity of future music teachers in the process of pedagogical practice]. Dysert. na zdob. nauk. st. kand. ped. nauk : 13. 00. 02 – teoriia ta metodyka muzychnoho vykhovannia. Kyiv. – Dissertation. on of science Art. candidate. ped. science: 13. 00. 02 – theory and method of musical education. Kyiv. 313. [in Ukrainian].
3. Kabur L. M. (2017). Profesiina mobilnist maibutnoho vchytelia muzyky. [Professional mobility of the future music teacher]. Hlobalni vyklyky pedahohichnoi osvity v universytetskomu prostori: materialy III Mizhnarodnoho Konhresu (m. Odesa, 18–21 travnia 2017 r.). Odesa: Vydavnychiy dim «Helvetyka». – Global challenges of pedagogical education in the university space: materials of the III International Congress (Odesa, May 18–21, 2017). Odesa: «Helvetika» Publishing House, 305–306. [in Ukrainian].
4. Prima R. (2010). Teoretyko-metodychni zasady formuvannia profesiinoi mobilnosti maibutnoho fakhivtsia pochatkovoї osvity. [Theoretical and methodological principles of formation of professional mobility of the future specialist of primary education]. Dysert. na zd. nauk. st. dok-ra ped.. nauk: 13 00 04 – teoriia i metodyka profesiinoi osvity. Lutsk. – Dessert. on coll. of science Art. Dr. Ped. Science: 13 00 04 – theory and methodology of professional education. Lutsk, 435. [in Ukrainian].
5. Tanko T. P. (2004). Teoriia ta praktyka muzychno-pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh vykhovateliv doshkilnykh zakladiv u pedahohichnykh universytetakh. [Theory and practice of music-pedagogical training of future teachers of pre-school institutions in pedagogical universities]. Avtoref. dys. ... dokt. ped. nauk: 13.00.04. Kharkiv. – autoref. thesis ... Dr. ped. Sciences: 13.00.04. Kharkiv, 44. [in Ukrainian].

6. *Filosofia: pidruchnyk dlia vyshchoi shkoly*. Hol red. V. Kremen (2004). [Philosophy: a textbook for higher school. Head editor. V. Kremen]. Kharkiv. 736. [in Ukrainian].
7. *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk / za red. V. I. Shynkaruka* (2002). [Philosophical encyclopedic dictionary / edited by V. I. Shynkaruk]. Kyiv: Abrys. – Kyiv: Abris. 744. [in Ukrainian].
8. *Shapar V.* (2007). *Suchasnyi tлумachnyi psykholohichnyi slovnyk*. [Modern explanatory psychological dictionary]. Kharkiv: Prapor. – Kharkiv: Flag. 640. [in Ukrainian].
9. *Yanenko O.* (2012). *Struktura, kryterii ta rivni sformovanosti profesiinoi mobilnosti maibutnoho pedahoha-muzykanta*. [The structure, criteria and levels of formation of the professional mobility of the future teacher-musician]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu*. Vypusk № 3 (216). Serii Pedahohichni nauky. – Herald of Cherkasy University. Issue No. 3 (216). Pedagogical sciences series. 141–144. [in Ukrainian].